

وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی
معاونت تحقیقات و فناوری

دستورالعمل رسیدگی به تخلفات پژوهشی

مصوبه مجلس شورای اسلامی

در خصوص مالکیت معنوی و تخلف از کدهای اخلاقی در تحقیقات علوم پزشکی

ماده واحده - بندهای زیر به عنوان بندهای (۱۷) و (۱۸) به ماده (۷) قانون مقررات انتظامی هیأت علمی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزش عالی و تحقیقاتی کشور مصوب ۱۳۶۴ الحاق می‌گردد:

۱۷- تخلف از ضوابط و مقررات اخلاق در پژوهش‌های علوم پزشکی که از سوی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی و براساس کدهای حفاظت آزمودنی انسانی مورد تأیید این وزارتخانه اعلام می‌گردد.

۱۸- سوء استفاده از مالکیت معنوی یافته‌های پژوهشی نظری و عملی دیگران که قبلاً نتایج آن‌ها منتشر و یا به ثبت رسیده است .

قانون فوق مشتمل بر ماده واحده در جلسه علنی روز سه‌شنبه مورخ هشتم بهمن ماه یکهزار و سیصد و هشتاد و هفت مجلس شورای اسلامی تصویب و در تاریخ ۱۳۸۷/۱۱/۱۶ به تأیید شورای نگهبان رسید .

فهرست مطالب

۴	خلاصه اجرایی
۶	فصل اول: تعاریف و مصادیق تخلفات پژوهشی
۷	فصل دوم: اصول رسیدگی به تخلفات پژوهشی
۷	اصل اول: حمایت از مدعی، مدعی علیه، شهود و افراد دخیل در رسیدگی
۸	اصل دوم: حمایت از مدعا علیه
۸	اصل سوم: رعایت انصاف
۹	اصل چهارم: رعایت حداکثری محرمانگی
۹	اصل پنجم: صداقت و امنیت
۱۰	اصل ششم: حفاظت و جلوگیری از خسارت
۱۲	فصل سوم: ارکان و ساختار رسیدگی به تخلفات پژوهشی
۱۴	الف: دریافت گزارش ها و شکایات
۱۴	ب: تصمیم گیری توسط هیات تخلفات پژوهشی
۱۷	د: اعتراض به نظر هیات بررسی و تحقیق
۱۷	و: تصمیم گیری و صدور حکم
۱۸	ه) ملاحظات لازم در مورد مدعی و مدعا علیه
۲۰	فصل پنجم: جریمه تخلفات پژوهشی
۲۱	فصل ششم: اداره مرکزی رسیدگی به تخلفات پژوهشی

خلاصه اجرایی

دستورالعمل رسیدگی به تخلفات پژوهشی با هدف تدوین راهنما و تبیین قرائند رسیدگی به گزارش ها و شکایات مربوط به تخلفات پژوهشی و به سفارش معاونت تحقیقات و فن آوری تهیه شده است. خوشبختانه به دلیل وجود ساختارهای اجرایی و انتظامی در دانشگاهها و موسسات علمی، نیازی به ایجاد ساختارهای جدید نبوده و رسیدگی از طریق هیاتهای های انتظامی اعضای هیات علمی و کمیته انضباطی دانشجویان میسر می باشد. با این حال به دلیل آنکه بر اساس موضوع پژوهش و تخلف صورت گرفته نیاز به بررسی های تخصصی توسط یک گروه متخصص دارد، سعی شده است پیش از بررسی ها و کارشناسی های اولیه از تشکیل پرونده های انضباطی در مراجع قانونی جلوگیری شود و فقط در صورت تایید تخلفات جدی پژوهشی مراتب به هیاتهای های انتظامی ارجاع شود. بعلاوه وجود این دستورالعمل کمک خواهد کرد تا روند تعیین و رسیدگی به تخلفات پژوهشی رو بیکرد مشابهی در کل دانشگاهها داشته و از افراط و تفریط در این خصوص جلوگیری شود.

این دستورالعمل از پنج فصل تشکیل شده است. **فصل اول** به تبیین مصادیق تخلفات پژوهشی می پردازد و مهمترین تخلفات پژوهشی را که مشمول رسیدگی می باشد را بر می شمارد. بر اساس این دستورالعمل عدم رعایت کدهای اخلاق در پژوهش، جعل و داده سازی، تحریف، سرقت عملی، نویسنده پنهان، عدم اظهار تعارض منافع و یا اظهار کذب تعارض منافع از مهمترین تخلفاتی هستند که در صورت بروز نیاز به بررسی و رسیدگی قاطع دارند.

فصل دوم، اصول اصلی رسیدگی را تبیین می نماید که شامل موارد زیر می باشد:

- اصل اول: حمایت از مدعی، مدعی علیه، شهود و افراد دخیل در رسیدگی
- اصل دوم: حمایت از مدعا علیه
- اصل سوم: رعایت انصاف
- اصل چهارم: رعایت حداعلائی محرمانگی
- اصل پنجم: صداقت و امنیت
- اصل ششم: حفاظت و جلوگیری از خسارت

فصل سوم ارکان و ساختار رسیدگی را مشخص می نماید. بر اساس مواد این فصل رئیس دانشگاه، رئیس هیات بررسی و تحقیق تخلفات پژوهشی را منصوب می نماید. رئیس این هیات با تشکیل دبیرخانه رسیدگی به تخلفات پژوهشی، بر اساس نوع گزارش رسیده با تعیین اعضای هیات بررسی و تحقیق مسئولیت بررسی و کارشناسی شکایات و گزارشات رسیده را خواهد داشت. در صورت تایید تخلف های پژوهشی گزارش بررسی ها

و نتیجه نهایی را جهت تصمیم‌گیری انضباطی و صدور حکم به هیات انتظامی اعضای هیات علمی ارسال می‌نماید.

نحوه رسیدگی در فصل چهارم توضیح داده شده است که شامل مراحل زیر می‌باشد:

- الف: دریافت گزارش‌ها و شکایات
- ب: تصمیم‌گیری توسط هیات تخلفات پژوهشی
- ج: بررسی و تحقیق
- د: اعتراض به نظر هیات بررسی و تحقیق
- و: تصمیم‌گیری و صدور حکم

پس از تکمیل مراحل بررسی و تحقیق گزارش کامل بررسی‌های صورت گرفته جهت تصمیم‌گیری به هیات‌های انتظامی اعضای هیات علمی و کارکنان و یا کمیته انضباطی دانشجویی ارسال می‌شود تا حکم مقتضی صادر و احراز گردد.

فصل پنجم با ارائه دو بند ضمن اشاره مجازات‌های تعیین شده در آئین‌نامه‌های هیات‌های انتظامی رسیدگی به تخلفات اعضای هیات علمی، رسیدگی به تخلفات اداری کارکنان، و کمیته انضباطی دانشجویان، جریمه‌های جدیدی را حوزه مدیریت پژوهش و همچنین نشریات تعیین نموده است. در نهایت ضمیمه دستورالعمل روند رسیدگی به تخلفات پژوهشی از ابتدای دریافت گزارش‌ها تا صدور و اجرای حکم بصورت نمودار نشان داده شده است.

فصل ششم به تشریح وظایف و ساختار اداره مرکزی رسیدگی به تخلفات پژوهشی علوم پزشکی می‌پردازد.

فصل اول: تعاریف و مصادیق تخلفات پژوهشی

هرگونه تخلف فریبکارانه یا نقض مقررات، راهنماها، دستورالعملها و کدهای کشوری اخلاق، در طراحی، اجرا و انتشار نتایج یک پژوهش، تخلف پژوهشی محسوب می شود.

تخلفات پژوهشی که بر اساس این دستورالعمل مورد رسیدگی قرار خواهند گرفت شامل موارد زیر می باشند:

ماده ۱-۱: نقض یا تخلف از مفاد کدهای اخلاقی حفاظت از آزمودنی انسانی در پژوهش های علوم پزشکی منتج به آسیب مادی، جسمی و یا معنوی به آزمودنی ها که به عمد یا به علت کوتاهی رخ دهد، عدم اخذ مجوز از کمیته اخلاق، عدم اخذ رضایت آگاهانه از آزمودنی ها، نقض محرمانگی و افشای اسرار شرکت کنندگان.

ماده ۱-۲: جعل^۱ شامل ساخت، ثبت و انتشار داده یا نتایج یک تحقیق به صورتی که تمام یا بخشی از داده یا نتایج مذکور اصلا وجود نداشته است.

ماده ۱-۳: تحریف^۲ شامل تغییر یا حذف عمدی داده ها، مراحل و روش مطالعه، تجهیزات و مواد مورد استفاده در مطالعه و یافته های تحقیق به صورتی که با داده یا یافته های واقعی متفاوت باشد.

ماده ۱-۴: سرقت ادبی^۳ نوشته و یا اعتبار شخص دیگر شامل کپی کردن کامل یا بخشی از نوشته، مقاله و یا پروپوزال یک فرد دیگر بدون استناد و ارجاع مناسب به صاحب آن.

ماده ۱-۵: نویسنده پنهان^۴ شامل حذف نام فرد یا افراد حائز شرایط نویسندگی، از فهرست اسامی نویسندگان در یک نوشته علمی در هنگام انتشار و یا انجام و انتشار نتایج برای دیگران بدون ذکر مشخصات مشارکت کنندگان در نوشته و یا مقاله.

تبصره ۱: سایر موارد تخلف از کدها و دستورالعمل های پژوهشی کشور که در این دستورالعمل ذکر نشده است توسط هیات بررسی و تحقیق تخلفات پژوهشی بررسی شده و در صورت اثبات تخلف، حسب مورد به رئیس دانشگاه یا موسسه ارسال می شود. رئیس دانشگاه می تواند بر اساس نوع و شدت تخلف، یکی از مجازاتهای انتظامی شامل احضار و اخطار شفاهی، اخطار کتبی با درج در پرونده و توبیخ کتبی با درج در پرونده برای متخلف در نظر بگیرد و در صورت تکرار جهت تصمیم گیری به هیات های انتظامی دانشگاه/موسسه ارجاع دهد.

^۱ Fabrication

^۲ Falsification

^۳ Plagiarism

^۴ Ghost author

فصل دوم: اصول رسیدگی به تخلفات پژوهشی

اصل اول: حمایت از مدعی، مدعی علیه، شهود و افراد دخیل در رسیدگی

ماده 1-2: رای صادره وفق موازین قانونی مانع از رجوع متخلف محکوم علیه به مراجع قضائی نیست.

1. ماده 2-2: اعضای مؤسسه یا دانشگاه مربوط به هیچ وجه نباید در صدد تلافی نسبت به مدعی، شهود و اعضای هیات تخلفات پژوهشی برآیند، هر گونه تخلفی از این اصل باید به هیات مرکزی تخلفات گزارش و مورد رسیدگی قرار گیرد.

2. ماده 2-3: یک هفته قبل از شروع مراحل رسیدگی اسامی اعضای هیات رسیدگی با حفظ امانت کامل به اطلاع مدعی علیه برسد. در صورتیکه مدعا علیه با ارائه مدارک کافی موجبات رد دادرسی برابر قانون آئین دادرسی مدنی و هر گونه تعارض منافع دیگر را با هر یک از اعضای هیات رسیدگی به تخلفات پژوهشی اعلام نماید، رئیس هیات باید اقدام لازم را به عمل آورده و با بررسی اظهارات آنها در صورت نیاز تغییرات لازم را در ترکیب هیات بررسی کننده و تحقیق اعمال نماید. در غیر اینصورت اظهارات رسیده و دلایل خود مبنی بر عدم توجیه اعتراض های مذکور را ضمیمه پرونده نماید. به این موضوع باید در گزارش ها نیز اشاره شود.

3. ماده 2-4: زمینه های وجود تعارض منافع شامل موارد زیر است:

- الف: داشتن مقاله و یا پروژه تحقیقاتی مصوب مشترک با یکی از طرفین دعوا
- ب: موارد تعارض منافع بر اساس ماده 91 قانون آئین دادرسی دادگاههای انقلاب و عمومی در امور مدنی:

1. قرابت نسبی یا سببی تا درجه سوم از هر طبقه
2. اعضای هیات رسیدگی قیم یا مخدوم یکی از طرفین دعوا باشد و یا یکی از طرفین دعوا مباشر، مسئول و یا متکفل امور عضو هیات رسیدگی به تخلفات پژوهشی و یا همسر وی باشد.
3. عضو هیات یا همسر و یا فرزندان او وارث یکی از اصحاب دعوا باشد
4. عضو هیات سابقا در همین موضوع دعوا به هر شکل اظهار نظر کرده باشد.
5. عضو هیات یا همسر و یا فرزندان او با یکی از طرفین دعوا، همسر و یا فرزند او در مراجع قضایی و اداری دعوای مطرح داشته باشد و یا از صدور رای قطعی کمتر از 2 سال گذشته باشد.
6. عضو هیات و یا همسر و یا فرزند او دارای نفع شخصی در موضوع مطرح باشد.